
UZASADNIENIA DECYZJI STOSOWANIA PRAWA

UZASADNIENIA DECYZJI STOSOWANIA PRAWA

---

redakcja naukowa
Iwona Rzucidło-Grochowska
Mateusz Grochowski

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 października 2014 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Adam Zieliński

Opieka merytoryczna

Prof. dr hab. Ewa Łętowska

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Anna Łubińska-Bujak

Łamanie

JustLuk Łukasz Drzewiecki, Justyna Szumił, Krystyna Szych

Projekt graficzny okładki i stron tytułowych

Sławomir Sobczyk

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN: 978-83-264-3450-1

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	11
<i>Ewa Łętowska, Ada Paprocka, Iwona Rzucidło-Grochowska</i> Podstawy uzasadniania w prawie konstytucyjnym i międzynarodowym	15
<i>Artur Kotowski</i> Teoretycznoprawna analiza pojęcia uzasadniania	43
<i>Leszek Leszczyński</i> Uzasadnienie sądowej decyzji stosowania prawa a walidacyjno-derywacyjne ujęcie wykładni operatywnej	87
<i>Marcin Matczak</i> Argumentum ad absurdum w uzasadnieniu decyzji stosowania prawa a założenie o racjonalności prawodawcy – analiza krytyczna	102
<i>Tomasz Stawecki</i> Dorobek nauki prawa w uzasadnieniach decyzji sądowych	116
<i>Mateusz Grochowski</i> Uzasadnienie zdania odrębnego	138
<i>Iwona Rzucidło-Grochowska</i> „Część historyczna” uzasadnienia orzeczenia sądowego	170
<i>Piotr Ryłski</i> Uzasadnienie orzeczenia w postępowaniu cywilnym przed sądami powszechnymi	200
<i>Jacek Gudowski</i> Uzasadnienie orzeczeń Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych	239
<i>Joanna Mierzwińska-Lorencka</i> Uzasadnianie wyroków w sprawach karnych	266

Wiesław Kozielowicz

Uzasadnienia rozstrzygnięć Sądu Najwyższego w sprawach karnych 290

Marta Romańska

Uzasadnienie decyzji administracyjnej 304

Wojciech Kręcis

Z problematyki uzasadniania orzeczeń przez sądy administracyjne 339

Ireneusz C. Kamiński

Styl orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka 367

Przemysław Miklaszewicz

Uzasadnienia orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej 386

Szymon Zaręba

Uzasadnienia orzeczeń sądów międzynarodowych 400

Jakub Królikowski

Uzasadnienia orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego 427

Maria Wojtak, Ewa Malinowska

Uzasadnienie decyzji administracyjnej w analizie lingwistycznej 440

Mateusz Stępień

Socjologiczna perspektywa badań uzasadnień sądowych 454

Marcin Sękowski

Psychoanalityczne uwagi na temat uzasadniania decyzji sądowych 464

Sylvia Castillo-Wyszogrodzka

Uzasadnienia decyzji stosowania prawa w systemie francuskim 481

Arne Alberts

The Justification of Public Decisions in Germany – The Example of Civil Court Judgments 500

Larry A. DiMatteo

Legal Justification in Anglo-American Common Law 512

Zamiast podsumowania. *Nihil probat qui nimium probat* 525

Literatura dotycząca problematyki uzasadnień decyzji stosowania prawa 529

Wykaz orzecznictwa 555

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty prawne

- d.k.p.c. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 z późn. zm.)
- d.k.p.k. – rozporządzenie Prezydenta z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz. U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364 z późn. zm.)
- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- KPP – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 391)
- o.p. – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 749 z późn. zm.)
- p.p.s.a. – ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.)
- reg. ETS – Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości z dnia 25 września 2012 r. (Dz. Urz. UE L 265 z 29.09.2012, s. 1, z późn. zm.)

- r.p.a. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym (Dz. U. Nr 36, poz. 341 z późn. zm.)
- r.t.k. – uchwała Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 października 2006 r. w sprawie Regulaminu Trybunału Konstytucyjnego (M.P. Nr 72, poz. 720, załącznik)
- r.u.s.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 259)
- r.w.u.w.s. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 września 2003 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania wojewódzkich sądów administracyjnych (Dz. U. Nr 169, poz. 1646)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30 z późn. zm.)
- ustawa o SN – ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 499 z późn. zm.)
- ustawa o TK – ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 z późn. zm.)

2. Czasopisma i oficjalne publikatory

- Annales UMCS – Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
- AUL FI – Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica
- Biul. SN – Biuletyn Sądu Najwyższego
- BMS – Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
- EPS – Europejski Przegląd Sądowy
- M. Pod. – Monitor Podatkowy
- M. Praw. – Monitor Prawniczy
- M.P.Pr. – Monitor Prawa Pracy
- NP – Nowe Prawo
- ONSA – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
- ONSA WSA – Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
- OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSAB – Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSN(C) – Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Cywilna)
- OSNC-ZD – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
- OSN(K) – Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karna)
- OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
- OSNP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych

OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego, wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkl.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
Prz. Pod.	– Przegląd Podatkowy
Prz. Sejm.	– Przegląd Sejmowy
PS	– Przegląd Sądowy
RabelsZ	– Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht
Rec.	– zbiór orzeczeń sądów wspólnotowych (przed dniem 1 maja 2004 r.)
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SC	– Studia Cywilistyczne
St. Praw.	– Studia Prawnicze
St. Pr.-Ek.	– Studia Prawno-Ekonomiczne
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zb. Orz.	– zbiór orzeczeń sądów wspólnotowych (po dniu 1 maja 2004 r.)
ZNSA	– Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

3. Inne

AADA	– argument <i>ad absurdum</i>
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	– Europejski Trybunał Sprawiedliwości (od dnia 1 grudnia 2009 r. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej – TSUE)
MTS	– Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
SPI	– Sąd Pierwszej Instancji (od dnia 1 grudnia 2009 r. Sąd)
SR	– sąd rejonowy
STSM	– Stały Trybunał Sprawiedliwości Międzynarodowej
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

jeśli czarno na białym,
czy choćby w domyśle,
z ważnego albo błałego powodu,
postawione zostaną znaki zapytania,
a w odpowiedzi –
jeżeli dwukropek:

W. Szymborska, *Właściwie każdy wiersz* (w:) *Dwukropek*, Kraków 2005

1. Dwukropek

Dwukropek jest znakiem zapowiadającym nową treść, dalszy ciąg, coś, co wyjaśnia i rozwija myśl wypowiedzianą w zdaniu poprzedzającym. Zacytowany wiersz W. Szymborskiej jest przewrotny. Utrzymany w trybie przypuszczającym mówi, że błędzenie wśród znaków zapytania, wyrażone czasownikiem niedokonanym, jest czynnością bezowocną. Ale jeżeli postawiliby się dwukropek, sytuacja się zmieni. Nie tylko jest szansa na zamknięcie etapu stawiania zapytań (bo tu wystarczyłaby kropka), ale pojawia się perspektywa „nowego otwarcia”, dalszego ciągu, wzbogacającego i wyjaśniającego to, co już powiedziano.

Wykorzystanie tego akurat wiersza jako motto naszej książki wydawało się nam trafne z takich właśnie powodów. Piśmiennictwo (polskie) dotyczące uzasadnienia decyzji sądowych jest rozproszone i „wieloogniskowe”. Chcieliśmy zebrać w jednym miejscu pozycje przedstawiające różne perspektywy i ujęcia, w jakich można przedstawiać i analizować uzasadnianie i uzasadnienie. Zadaniem książki jest prezentacja różnorodności problematyki: punktów widzenia, aspektów, perspektyw ukazywania problemów, jakie uzasadnienie decyzji stosowania prawa stwarza dla prawoznawstwa. W tym wyczerpuje się zamiar spoczywający u genezy książki. Oznacza to demonstrację możliwych znaków zapytania. Ale ich postawienie (a przecież – jak mówi poetka – może to następować „z ważnego”, ale i „błałego powodu”) nie wyczerpuje sprawy. Potrzeba tu dalszego ciągu. Oceny powodów decydujących o wadze i zakresie wątpliwości. I o tym książka już nie mówi, bo doprowadzamy ją do dwukropka.

2. Uzasadnienie, uzasadnianie – pytania i próby odpowiedzi

„Uzasadnienie” jest pojęciem niejednoznacznym – podobnie jak „wykładnia” czy „interpretacja” oznacza zarówno proces (działanie, czynność), jak i jego wynik. Zainteresowanie prawoznawstwa uwzględnia tę różnicę między czasownikiem i rzeczownikiem. Jednak granica znaczeniowa między uzasadnieniem i uzasadnianiem jest płynna, dlatego badając jedno zjawisko, nieuchronnie trzeba fragmentarycznie przynajmniej odnieść się i do drugiego. I niezależnie od tego, czy prawoznawstwo zajmuje się akurat kwestiami, „czy” decyzja podlega uzasadnianiu, lub temu, „jak” ma się to dokonać, czy też swoją uwagę poświęca samemu wytworzeniu lub także odbiorowi uzasadnienia (nie wspominając już, że nie każdą analizę można prowadzić z perspektywy powinności lub rzeczywistości) – uzasadnianie i uzasadnienie są ze sobą zrośnięte, tworząc zjawisko złożone i niejednorodne.

Z tej przyczyny problematyka ta pociąga specjalistów różnych dyscyplin. W wypadku uzasadnienia istnieje bowiem przedmiot dający im szansę na interesującą analizę rozmaitych aspektów zjawiska uzasadniania decyzji stosowania prawa – z perspektywy prawoznawcy zawierającego zarazem problematykę wspólną z decyzjami innych władz i tematykę swoistą. Dlatego analizę tego zagadnienia musi poprzedzać opis-charakterystyka zjawiska i nakreślenie jego granic. Natomiast przed amatorami ewentualnych syntez niejednorodność i interdyscyplinarność problematyki uzasadnień piętrzą trudności. Dzieje się tak zwłaszcza wówczas, gdy (jak w Polsce) samo nawet opisowe wyczerpanie tematyki uzasadnień trudno uznać za kompletne.

O uzasadnieniu pisać można na różne sposoby. Chcąc wyróżnić tu „typy idealne” (które jak bywa z typami idealnymi, nie występują zazwyczaj w przyrodzie w stanie czystym), warto wspomnieć o trzech podejściach.

Pierwsze to postawa „praktyczno-komentatorska”, charakterystyczna dla materiałów dydaktycznych, metodyk czy innych opracowań mających służyć przede wszystkim tym, którzy uzasadnienia piszą. Uwaga skupia się tu głównie na konstrukcji uzasadnienia, elementach jego treści czy (co już rzadziej) sztuce argumentowania. Z tej perspektywy uzasadnienie postrzega się przede wszystkim jako „zadanie do odrobienia” – napisania lub kontroli (gdy idzie o sąd odwoławczy).

Inaczej akcenty rozkłada natomiast styl „teoretyczno-strukturalny”, stawiający sobie za cel osadzenie uzasadniania i uzasadnień w teorii (nie tylko prawnej, lecz także społecznej czy politycznej) oraz dogmatyce. Jest on najbardziej klasyczny i zamyka się zwykle w kręgu typowych metod prawoznawstwa. Jego wynikami stają się różnorodne uwagi klasyfikacyjne i analityczne, starające się przeniknąć do istoty tego, czym uzasadnienie jest, jakie są jego zadania, standardy tworzenia oraz ramy w porządku prawnym.

Wreszcie trzeci sposób spojrzenia na uzasadnienia – „funkcjonalno-empiryczny” – traktuje je przede wszystkim jako fenomen praktyczny. Interesuje go uzasadnienie jako wytwór ludzkiej myśli, leżący na przecięciu różnych zagadnień i zjawisk (językowych, psychologicznych, społecznych itd.). Z tego powodu podejście to nie ogranicza się do kwestii metody uzasadniania ani do problemów analityczno-strukturalnych (traktując je zwykle jedynie jako tło i punkt wyjścia), znacznie częściej sięgając po narzędzia interdyscyplinarne i silniej podkreślając potrzebę ujęcia holistycznego. Niekiedy – o czym także warto pamiętać – podejście to przybiera podtyp „anegdotyczno-gawędziarski”, skupio-

ny na różnorodnych „ciekawych przypadkach”, relacjonowaniu własnych doświadczeń z tworzenia i lektury uzasadnień oraz prezentowania „gabinetów osobliwości”. Do tych ostatnich należą funkcjonujące na portalu Facebook strony „Orzeczenia Sądu Najwyższego, o których nie miałeś pojęcia” czy „Orzeczenia sądów i trybunałów, o których nie miałeś pojęcia” (zbierające orzeczenia sądów, których fragmenty uzasadnień umieszczane są zazwyczaj przez użytkowników z ciekawsko-prześmiewczą intencją). Wbrew pozorom także taki sposób mówienia o uzasadnieniu ma swoją wartość poznawczą – wskazywanie (złych, dobrych lub z jakiegoś powodu szczególnych) uzasadnień to przede wszystkim ważna wiedza praktyczna.

Naiwnością i błędem byłyby oczywiście wszelkie próby oceny tych stylów czy ich hierarchii. Każdy z nich jest na swój sposób konieczny, wszystkie poszerzają bowiem inną część naszej wiedzy o uzasadnieniu i uzasadnianiu, odkrywając rejony niedostrzegalne z innej perspektywy. Każda z tych (używając modnego dziś słowa) „narracji” pokazuje nieco inny obraz uzasadnienia, jednak za każdym razem obraz prawdziwy.

3. Koncepcja książki

Mając świadomość – z jednej strony – dużej luki w dotychczasowym stanie wiedzy o uzasadnieniach w Polsce oraz – z drugiej – że temat ten to *never ending story*, która z natury swojej wyczerpać się nie da, zaplanowaliśmy tę książkę jako rodzaj poręcznego bedekera dla każdego, kto uzasadnieniami się zajmuje lub zajmować zamierza. Celem, jaki sobie postawiliśmy, było podsumowanie dotychczasowej (rozproszonej i niepełnej) wiedzy o uzasadnieniach w polskim porządku prawnym, ujęcie jej w nieco bardziej usystematyzowane niż dotychczas ramy i – co nie mniej ważne – pokazanie obszarów, w których warto prowadzić dalsze badania. W ten sposób książka w naszym zamiarze ma się stać rodzajem fotografii, próbującej uchwycić fenomen, jakim są uzasadnienia, w jego obecnej postaci – ze świadomością, że zarówno sam obiekt badań, jak i metody sporządzania uzasadnień i mówienia o nich będą się (czego bardzo sobie życzymy) doskonaliły.

Projektując dobór poszczególnych tematów, chcieliśmy, aby zjawiska uzasadniania i uzasadnienia uchwycić z możliwie wielu różnorodnych perspektyw i w wielu ich indywidualnych przejawach. Celowi temu służy także układ książki, akcentujący cztery obszary tej problematyki: od ogólnych podstaw teoretycznych i uwarunkowań aksjologicznych, przez specyfikę uzasadnień w poszczególnych procedurach o krajowym i ponadkrajowym charakterze, po punkty odniesienia w sferze interdyscyplinarnej i prawnoporównawczej.

„Instrukcja obchodzenia się” z problemami uzasadniania i uzasadnień, jaką chcieliśmy stworzyć, nie jest – i nigdy być nie miała – kompletna, nie porusza wszystkich wątków ani nie traktuje problemu ze wszystkich możliwych punktów widzenia. Nie jest to jednak wada. Obok tego, „co”, równie istotne było dla nas bowiem „jak”. Książka nie tylko ma być przewodnikiem po uzasadnieniach w ich obecnej postaci – ta wiedza, siłą rzeczy, jest ulotna i zmienna – lecz także pokazywać sam sposób postępowania z tytułowym zjawiskiem: ze względu na swoją złożoność wymagającym spojrzenia z wielu per-

spektyw i użycia wielu sposobów opisu. Żywimy dyskretną nadzieję, że także i ta warstwa książki okaże się inspirująca – a nawet prowokująca – dla tych, którzy staną przed podobnymi co my problemami.

Jeśli, przeczytawszy tę książkę, czytelnik dojdzie do wniosku, że można było inaczej czy lepiej, *feci quod potui, faciant meliora potentes*. I oby tak się stało.

***

Jak zwykle w takim miejscu, pora na podziękowania tym wszystkim, którzy mieli swój wkład w powstanie tej książki. Poza autorami tekstów – bez których pracy i życzliwości dla projektu publikacja ta nie powstałaby – chcemy pamiętać także o wszystkich niewymienionych w spisie treści, którzy mieli w niej swój udział. Tu mamy jednak pewien problem. Koncepcja tej pracy jest tak naprawdę sumą doświadczeń, rozmów, przeczytanych tekstów i – oczywiście – uzasadnień. Każde z nich było kolejnym kamyczkiem dokładanym do wspólnego stosu i każde na swój sposób przyczyniło się do pomysłu na tę książkę. A więc dziękujemy zbiorowo – wszystkim, którzy do tej pory budowali kulturę uzasadniania, nasz współczesny sposób mówienia i myślenia o niej, a bez których pisanie tych słów oczywiście nie byłoby możliwe.

***

Książka powstała w ramach projektu badawczego pod tym samym tytułem, realizowanego w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk. Publikacja jest jego pierwszym etapem, otwierającym pole dalszych badań. Dwukropek został dopiero postawiony.

Ewa Łętowska
Mateusz Grochowski
Iwona Rzucidło-Grochowska

Ewa Łętowska, Ada Paprocka, Iwona Rzucidło-Grochowska*

PODSTAWY UZASADNIANIA W PRAWIE KONSTYTUCYJNYM I MIĘDZYNARODOWYM

1. Między *ratione imperii* i *imperio rationis* – oczekiwania i wymagania wobec uzasadnienia decyzji sądowej

1.1. Uzasadnienie decyzji sądowej: między argumentem siły i siłą argumentu

Decyzja, także sądowa, może być rozstrzygnięciem władczym, arbitralnym albo efektem mniej lub bardziej zaawansowanego konsensualnego rozstrzygnięcia sporu. Jest to zresztą bardziej ujęcie modelowe, typizujące, niż odwołanie do konkretnego miejsca, czasu czy procedury. Każdy sąd, czy to „państwowy”, czy „rozjemczy”, orzeka *ratione imperii* (a to imperium może mieć różną genezę i zakres), zaś uzasadnia – *imperio rationis* (z tym że sam dobór racji może być mniej lub bardziej arbitralny, subiektywny lub obiektywizujący). Uzasadnienie decyzji sądowej jest więc rozpięte między argumentem siły i siłą argumentu.

1.2. Władza sądenia a „czy” i „jak” uzasadniania

Władza sądenia jest jednym z atrybutów suwerenności państwa i zarazem składnikiem władzy w ogóle. Dlatego historycznie i geograficznie uformowane wymagania i oczekiwania względem decyzji władzy przekładają się na to, **czy** i **jak** judykatura ma (może) uzasadniać swoje decyzje. W państwie autokratycznym, niedemokratycznym decydent „nie musi się tłumaczyć” z tego, jak władza jest realizowana. Także więc od uzasadnień sądowych nie będzie się tu oczekiwało, że będą one przekonywały strony czy poszukiwały własnej legitymizacji w uzyskiwaniu aprobaty dla racji stojących za wyrokiem, nie wspominając o adresowaniu uzasadnienia nie tylko do sądu wyższej instancji czy stron, ale i do szerokiej

---

* Prof. dr hab. Ewa Łętowska – członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, sędzia Trybunału Konstytucyjnego w stanie spoczynku; Ada Paprocka – radca orzecznictwa w Zespole Wstępnej Kontroli Skarg Konstytucyjnych i Wniosków Biura Trybunału Konstytucyjnego; Iwona Rzucidło-Grochowska – doktorantka w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, asystentka sędziego w Naczelnym Sądzie Administracyjnym, laureatka grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na własny projekt badawczy „Uzasadnianie orzeczeń sądowych” w ramach konkursu „Diamentowy Grant”.

publiczności. W państwach niedemokratycznych decyzja (także sądowa) będąca emanacją władzy autorytarnej rozstrzyga przede wszystkim mocą swego władczego charakteru, nie wymagając zrozumienia i akceptacji. Uzasadnienie decyzji w tego typu państwie będzie tu redukowane raczej do funkcji czysto pragmatycznych, umożliwiających samej władzy sprawne funkcjonowanie judykatury jako całości. Dominujące znaczenie będą miały w takim systemie ściśle procesowe funkcje uzasadnienia, umożliwiające ich kontrolę i utrzymanie spójności orzekania. Adresatem motywów będzie tu więc przede wszystkim wyższa instancja, a więc fachowcy. To rzutuje na styl motywów i dobór argumentacji. Komfort czy poczucie partycypacji samych stron liczy się mniej. Jeszcze mniejsze znaczenie będzie miała opinia publiczna i potrzeba dotarcia do niej przez judykaturę, za pośrednictwem różnych mediów, z uzasadnieniem wyroku. Te okoliczności rzutują na sam zakres obowiązku sporządzenia uzasadnień (m.in. tu leży pierwotna przyczyna wyłączenia spod tego obowiązku decyzji niezaskarżalnych) i styl uzasadnień sądowych. Treść uzasadnienia jest wyznaczana przez horyzont fachowego adresata i to zwalnia sąd od części trudu perswazyjnego.

W państwach demokratycznych następuje zmiana relacji między władzą i jednostką, nakładająca na władzę obowiązki w zakresie przejrzystości jej decyzji, dialogu, perswazji, czasem partycypacyjnego ich podejmowania. To nie pozostaje bez wpływu na wymagania i oczekiwania względem uzasadniania decyzji sądowych. Zmienia się tu odbiorca decyzji w związku z dostrzeganiem w adresacie wyroku nie tylko poddanego¹, ale i obywatela. W miarę postępu tego historycznego procesu ulegają zmianie oczekiwania względem treści uzasadnienia, poziomu i dostępności argumentacji. Zmieniają się tu więc proporcje między *vis* i *ratio* w uzasadnieniu, a punkt ciężkości przesuwają się od uzasadniania *ratione imperii* ku *imperio rationis*. W konsekwencji spośród wielu funkcji², jakie przypisuje się uzasadnieniu decyzji sądowej, na znaczeniu zyskują te, które mają służyć – *sic venia verbo* – uspołecznieniu wyroku: przez podjęcie próby jego wyjaśnienia adresatowi (i przez to uzyskanie akceptacji, a nie tylko posłuszeństwa), a także rozszerzenia zakresu oddziaływania wyroków, włączenie do dyskursu publicznego, uczynienie narzędziem promieniowania określonej aksjologii i pozyskiwania zaufania do władzy. To zaś nie jest możliwe bez istnienia utrwalonych i szeroko dostępnych uzasadnień, posługujących się argumentacją nie tylko sprawozdawczą (co sąd zrobił), ale i perswazyjną (dlaczego to zrobił).

1.3. Różne funkcje uzasadnienia decyzji sądowej

Uzasadnienie decyzji sądowej spełnia różne funkcje:

- 1) samokontroli, umożliwiając uporządkowanie i weryfikację własnego procesu decyzyjnego i argumentacyjnego przez sędziego. Gdy nie ma obowiązku sporządzenia uzasadnienia, gdy jest ono zdawkowe, ta prymarna funkcja nie jest spełniana, co wpływa z czasem na obniżenie poziomu pracy sędziów z uwagi na brak samokontroli. Posłużymy się przykładem polskim: decyzje sądowe podejmowane na posiedzeniach niejawnych, w kwestiach wypadkowych, mimo że czasem bardzo doniosłych z punktu widzenia

¹ Nie bez przyczyny gruntowna monografia poświęcona uzasadnieniom (nie tylko zresztą sądowym) nosi charakterystyczny podtytuł: „o komunikowaniu decyzji państwowych obywatelowi”; zob. U. Kischel, *Die Begründung. Zur Erläuterung staatlicher Entscheidungen gegenüber dem Bürger*, Tübingen 2002.

² Tamże, s. 40 i n.

realizacji prawa do sądu i rzetelnego procesu (odrzućcie pozwu, nieprzyjęcie pisma), są objęte ograniczonym obowiązkiem uzasadniania, nieskładającym samego sądu do refleksji nad własnym działaniem. Postanowienia uzasadniane „na okrągło” niejednokrotnie ograniczają się do przytoczenia przepisu – podstawy rozstrzygnięcia, bez wiązania go z okolicznościami konkretnej sprawy. Na przykład zwolnieniom od kosztów sądowych od lat towarzyszą stereotypowe (nie tylko drażniące, ale czasem sytuacyjnie w niezamierzony sposób komiczne) formułki o konieczności zbierania oszczędności na dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Jeżeli ktoś szukałby przykładów negatywnych konsekwencji zaniechania sędziowskiej samokontroli na skutek braku refleksji nad motywacją, „postanowienia z niejawnego” stanowiłyby tu wdzięczny materiał do analizy;

- 2) dokumentowania dokonanej wykładni i subsumcji. Bez ich dokumentacji brak podstaw do jakiegokolwiek oceny i kontroli zewnętrznej, niezależnie od tego, kto miałby ich dokonywać, a wyroki stają się po prostu arbitralne. Nie ma jak ukształtować się kontrola tak „w pionie” judykatury, jak i np. doktrynalna, o szerszym horyzoncie oddziaływania. Odwołując się do już powołanego przykładu, wskaźmy wspomina-
ne wyżej postanowienia „z niejawnego” – nawet te kończące sprawę nie są interesujące z racji braku materiału do analizy, nawet dla doktryny i glosatorów. Pozostają poza dyskursem prawniczym. I to naraża całe obszary praktyki sądowej na brak możliwości szerszej krytycznej oceny i kontroli. Inny przykład (choć przedmiotem kontroli jest tu nie decyzja sądowa, lecz administracyjna, dokonywana jednak przez sąd) to stworzenie warunków do sądowej kontroli decyzji administracyjnej, wydawanej w warunkach uznania administracyjnego. Wymagało to od polskiego Naczelnego Sądu Administracyjnego zwalczania³ postaw kwestionujących co do zasady potrzebę dokumentowania wykładni i subsumcji dokonywanej przez emitenta decyzji, korzystającego z uznania. Argumentem było tu uczynienie decyzji „kontrolowalną” dla sądu. Problemem dla polskiej praktyki (zwłaszcza w sprawach cywilnych) jest dokumentowanie w uzasadnieniach subsumcji, wskazującej na sytuacyjne zorientowanie wyroku. Bywa ona przesłonięta (jeśli zgoła nie pochłonięta – decyduje tu styl uzasadnień i sprawność pisarska) przez wywody dotyczące wykładni przepisów, dokonywane w gruncie rzeczy *in abstracto*, mimo że są one umieszczone w uzasadnieniu konkretnych wyroków. Innym przykładem jest ocierająca się o arbitralność wstrzeźliwość subsumcyjno-motywacyjna, dotycząca wypełnienia treścią zwrotów niedookreślonych. Uchybienia dokumentacyjnej funkcji uzasadniania paraliżują spełnienie jego kolejnej funkcji, mianowicie kontroli treści decyzji sądowej;
- 3) kontroli. Kontrolna funkcja uzasadniania umożliwia wykrycie i naprawę błędów (w ramach proceduralnych). Ponadto służąc utrzymaniu jednolitości (oraz przewidywalności i pewności) orzekania w obrębie jednego sądu, nie wspominając o całej jurysdykcji czy kryteriach geograficznych, ma podstawowe znaczenie dla wypracowania standardu oczekiwanej ochrony prawnej. Ma to podstawowe znaczenie tak dla poszukujących sprawiedliwości, jak i dla samej judykatury (punkt odniesie-

³ Bardzo konsekwentnie od początków swojego istnienia Naczelny Sąd Administracyjny podkreślał potrzebę istnienia uzasadnienia decyzji (także uznaniowej) – jako warunek *sine qua non* kontroli sądowej; por. wyroki NSA w Warszawie: z dnia 1 lutego 1982 r., ISA 2671/81, ONSA 1982, nr 1, poz. 13; z dnia 19 lipca 1982 r., II SA 883/82, PiP 1983, z. 6, s. 141, z glosą A Wasilewskiego; por. uzasadnienie decyzji (i to przede wszystkim uznaniowej jako decyzji niezwiązanej!) jako nieodzowna przesłanka budowy zaufania do adresata decyzji; por. wyrok NSA w Warszawie z dnia 19 grudnia 1984 r., III SA 872/84, ONSA 1984, nr 2, poz. 120.

Publikacja jest efektem projektu badawczego zrealizowanego w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk. Zawiera 23 opracowania poświęcone procesowi uzasadniania decyzji stosowania prawa oraz samym uzasadnieniom jako jego wynikowi. Zamieszczone w niej teksty opisują uzasadnienia z kilku powiązanych ze sobą perspektyw: ich istoty i miejsca w porządku prawnym, znaczenia w poszczególnych rodzajach postępowań, szerszego kontekstu społecznego oraz podstaw i praktyki uzasadniania w innych porządkach prawnych.

„Celem, jaki sobie postawiliśmy, było podsumowanie dotychczasowej (rozproszonej i niepełnej) wiedzy o uzasadnieniach w polskim porządku prawnym, ujęcie jej w nieco bardziej usystematyzowane niż dotychczas ramy i – co nie mniej ważne – pokazanie obszarów, w których warto prowadzić dalsze badania. W ten sposób książka w naszym zamiarze ma się stać rodzajem fotografii, próbującej uchwycić fenomen, jakim są uzasadnienia, w jego obecnej postaci – ze świadomością, że zarówno sam obiekt badań, jak i metody sporządzania uzasadnień i mówienia o nich będą się (czego bardzo sobie życzymy) doskonaliły”.

Ewa Łętowska, Iwona Rzucidło-Grochowska, Mateusz Grochowski (ze Wstępu)

„Koncepcja książki, merytoryczny poziom zawartych w niej prac, a także sposób ich ujęcia spowoduje, że będzie ona stanowić ważny wkład w rozwój myślenia o funkcjach i treści uzasadnień decyzji stosowania prawa, a także o regulacjach prawnych odnoszących się do takich uzasadnień. [...] Co więcej – dzięki trafnemu doborowi Autorów zawartych w książce prac, z których większość posiada nie tylko ogromną wiedzę, ale i wieloletnie doświadczenie w praktycznym stosowaniu prawa przez organy ochrony prawnej, zawarte w książce poglądy spotkają się z pewnością z zainteresowaniem praktyki. Omawiana problematyka jest bowiem ważna także – a może nawet przede wszystkim – dla praktyków. Szczegółowa i stojąca na wysokim poziomie analiza jurystyczna wchodzących w grę przepisów i zwrócenie uwagi na występujące w orzecznictwie nieprawidłowości oraz na właściwe wzory powinny więc mieć wpływ na lepsze formułowanie w przyszłości uzasadnień decyzji stosowania prawa”.

prof. dr hab. Adam Zieliński

Cena 129 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:
infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

